

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА
МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ
В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 26

Заснований в 1996 році

Рівне – 2003

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 26. — Рівне: РДГУ, 2003. — 170 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії педагогіки, психології, дидактики, історії педагогіки, методики навчання, виховання, розвитку, трудової та графічної підготовки і профорієнтації дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Хом'як Іван Миколайович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

***Янциур Микола Сергійович** – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний секретар) (Рівненський державний гуманітарний університет).*

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Воробйов Анатолій Миколайович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний університет „Рівненський економіко-гуманітарний інститут” ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Левківський Михайло Васильович – доктор педагогічних наук, професор (Житомирський державний педагогічний університет ім. Івана Франка);

Лисенко Неля Василівна – доктор педагогічних наук, професор (Прикарпатський державний педагогічний університет ім. В. Стефаника);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Малафійк Іван Васильович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Мітюров Борис Никифорович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – кандидат психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павлютенков Євген Михайлович – доктор педагогічних наук, професор (Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів);

Пальчевський Степан Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор (Національний університет “Острозька Академія”);

Поніманська Тамара Іллівна – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Савчин Мирослав Васильович – доктор психологічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

Терещук Григорій Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол №9 від 25.04.2003 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 07 — 7.
університет, 2003

© Рівненський державний гуманітарний

5. Засвоєнню логічного читання як однієї з найважливіших складових виразності сприяє застосування таких засобів: визначення головної думки, логічного центру, пауз, логічних ланок, логічних наголосів, мелодики, тону та інтонації. Експериментальним навчанням доведено ефективність цієї роботи як для глибокого усвідомлення тексту (один із видів опрацювання його фактичного змісту), так і для розвитку виразного читання.

6. Вирішальним фактором у розвитку виразності читання є дидактично обгрунтована структура уроку, спрямована на систематичну роботу над цією якістю, що передбачає сукупність навчально-виховних завдань як за змістом, так і прийомами та формами роботи, визначених діючою програмою з читання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабич Н.Д. Основи культури мовлення. – Львів: Світ, 1990. – 291с.
2. Буяльський Б.А. Поезія усного слова. Азбука виразного читання. Книга для вчителя. - 2-е вид., перероб. і допов. – К.: Рад. шк., 1990. – 235с.
3. Дорошенко С.І., Вашуленко М.С., Мельничайко О.І. та ін. Методика викладання української мови: Навчальний посібник. – К.: Вища школа, 1989. – 423с.
4. Капська А.Й. Виразне читання. / Практичні і лабораторні заняття: Навчальний посібник. – К.: Вища школа, 1990. – 175с.
5. Коваль А.П. Методика преподавания русского языка в школах с украинским языком обучения: Учебное пособие. – К.: Вища школа, 1989. – 311с.
6. Коваль Г.П., Деркач Н.І., Захарчук З.О. та ін. Методика викладання української мови: Навчальний посібник для студентів педінститутів, гуманітарних університетів, педагогічних коледжів. – Рівне:РДГУ, 2002. – 158с.
7. Коваль Г.П., Павелків Р.В., Сілков В.В. та ін. Зміст, дидактичні структури та методичне забезпечення уроків початкових класів (психологічні та педагогічні аспекти): Навчально-методичний посібник для студентів педагогічних факультетів. – Рівне:РДГУ, 2003. – 152с.
8. Львов М.Р., Рамзаева Т.Г., Світловська Н.М. Методика навчання російської мови в початкових класах. – М.: Просвещение, 1987 (рос. мовою). – 415с.
9. Олійник Г.А. Виразне читання: Основи теорії: Навчальний посібник для студентів педагогічних навчальних закладів. – К.: Вища школа, 1995. – 207с.
10. Програми для середньої загальноосвітньої школи. 1-2 класи. – К.: Початкова школа. – 2001. – 296с.
11. Програма середньої загальноосвітньої школи, 1-4 (1-3) класи. – К.: Освіта, 1997. – 206с.

Одержано редакцією 14.02.2003

УДК: 371: 811.161.2(07) Т.Б.Суржук

ДИФЕРЕНЦІЙОВАНЕ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ЧИТАННЯ

У процесі навчання читати в початковій школі здійснюється формування повноцінного сприймання, розуміння, відтворення художнього, художньо-пізнавального тексту, дитячої книжки шляхом засвоєння відповідних навчальних і читацьких умінь [2,50]. Забезпеченням якості уроків читання у початковій школі передбачається пряма залежність проектування навчального змісту і методичного забезпечення від індивідуальних особливостей школярів. Досягти оптимального розвитку повноцінної читацької навички неможливо без реального знання потенційних можливостей дітей, прогнозування потреб їхнього розвитку [1].

Положення сучасних концепцій початкової мовної освіти в Україні щодо підвищення рівня мовленнєвого розвитку, який у курсі **читання** є провідним напрямом, зорієнтовує вчителя не обмежуватись оцінкою навченості учнів, а стимулювати їхні особисті досягнення. Перед вчителем початкових класів постають завдання показати на уроці читання, що кожен учень здатен навчитись читати, накопичити особистий читацький досвід, розвивати бажання читати самостійно.

У програмі для середньої загальноосвітньої школи (1 – 4 класи) зазначено: “Реалізація завдань предмету читання передбачає систематичне формування в учнів навичок правильного, свідомого читання, умінь читати швидко, не змішуючи слова, схожі за буквеним складом ...” [2]

На уроках читання вчитель приділяє постійну увагу виявленню в дітей рівнів сформованості способів і правильності читання, якостей навичок і відповідно застосовує методику диференційованого навчання” [3, 23].

У I півріччі 2-го класу переважна більшість дітей оволодіває всіма способами читання, але окремі з них ще вимагають значної уваги і допомоги вчителя. В цей період відбувається перехід на читання цілими словами. І тому необхідною умовою повноцінної читацької діяльності є уважне ставлення до слова на будь-якому з її етапів. Повинен відбутись перехід від сприймання слова як набору букв до його образу, що “увійде в довготривалу пам’ять малюка, як ціле, що має мовне значення” [5].

Беручи до уваги різний розвиток емоційно-вольових якостей школярів, вчитель усвідомлює, що перехід на читання цілими словами з інтенсивним формуванням темпу читання вголос і одночасним засвоєнням уміння читати мовчки, оволодіння умінням схоплювати зміст тексту, випереджаючи прочитування, неоднаковий. Якщо слідувати тому змісту, який вбачає в читанні кожна дитина,

швидкість читання буде абсолютно різною. Тому, організовуючи навчальний процес, необхідно всебічно враховувати дитячі можливості, прогнозувати потреби найближчого розвитку учнів на основі реального знання їхніх індивідуальних особливостей. Це можливо завдяки впровадженню індивідуально-диференційованого навчання. Таким навчанням передбачається формування навчальних груп за певними загальними ознаками.

Об'єднання дітей у групи здійснюється залежно від найближчих перспектив навчання. Так, під час вироблення навички правильного і швидкого читання учнів розподіляємо у групи за способом читання. В одну групу об'єднуємо учнів, які читають, припускаючись багатьох помилок у вимові, складами, для формування в них навички плавного поскладового безпомилкового читання; в другу – тих, які добре читають складами і цілими словами. Тут завдання – сформувати вміння читати цілими словами. Третя група об'єднує учнів, які вміють читати цілими словами. Перед цією групою учнів ставиться завдання – прочитати текст за менший час; виконати збільшений обсяг завдань або завдань з ускладненим способом вирішення.

Такий поділ учнів класу на групи можна запропонувати для розвитку зорового сприйняття образу слова, вироблення вміння читати цілими словами, утримувати їх у пам'яті, впізнавати в реченні, в тексті.

Розглянемо диференційовані завдання, у яких враховуються індивідуальні можливості зорового сприйняття слів на уроці на етапі підготовки до читання нового тексту, спираючись на підручник другого класу чотирирічної початкової школи [9], розділ “У колі рідної сім'ї”.

Українська народна пісня “Роде наш красний ...”. На дошці друкованими літерами написані слова для трьох груп.

I Наш, нас, роде, калина, пісня.	II Багато, червона, пісня, красний, прекрасний.	III Цвіте, прекрасний, хорошенько, не цурайся, признаваймося.
--	---	---

Вчитель говорить, що ці слова діти повинні прочитати за 20 секунд, підготуватись до читання вголос, запам'ятати їх, щоб потім впізнати в тексті.

Перевірка завдання:

1. Починають читати учні I групи (2-3 учні). Інші слідкують за правильністю виконання. Можливі помилки: перестановка букв у словах наш-нас, наголос у слові роде, перерахування слова пісня. Виправлення помилок другою і третьою групами. Правильне читання, відтворення слів по пам'яті.
2. Читають вголос слова учні другої групи (2-3). Перша група читає слова очима, третя слідкує за правильністю. Виправлення помилок. Правильне читання. Відтворення слів по пам'яті.
3. Читає вголос третя група учнів (2-3). Після прочитування помилки виправляє вчитель. Відтворення слів по пам'яті.
4. Для I групи – прочитати одно- і двоскладові слова;
II групи – трискладові слова;
III групи – слова з однаковим коренем або закінченням (звернути увагу на всі слова).

Спільне завдання.

Знайти незрозумілі слова. Після пояснення скласти з ними словосполучення. Прочитати слова швидко, враховуючи, що деякі з них вони вже запам'ятали. Яке своє слово впізнали? Перша група учнів читає слова другої; друга – третьої; третя – читає прислів'я:

- Нема у світі цвіту цвітіншого над маківочки, нема ж і роду ріднішого над матіночки.
- До свого роду – хоч через воду (для I і II груп).

Запитання вчителя: Які слова в прислів'ях ви впізнали?

У поясненні значень прислів'їв беруть участь всі діти.

Деякі учні перечитують прислів'я.

Під час виконання таких завдань сприйняття учня спрямовується на організацію внутрішньої уваги, а не на те, що роблять інші учні. Необхідно слідкувати, щоб у класі не розвивалась фіктивно-демонстративна поведінка, коли діти не навчаються, розвиваючи свої особисті здібності, підслуховують, підглядають, вгадують, всіляко підстроюються під відмінників.

На наступному уроці на етапі перевірки домашнього завдання для розчитки пропонуємо такі завдання в групах (слова з віршів А. Костецького “Все починається з мами” і П. Осадчука “Я навчаюся у тата”):

I Узяти, хачі, пройти, перейняти.	II Здолати, нізашо, найвищу, повинні.	III Найдорожче, перетворити, починається, незупинні.
--	--	---

1. Прочитати слова напівголосу відповідно приналежності до групи.
2. Для учнів I групи – прочитати слова, де звуків більше, ніж букв; для II групи – з 1 і 2 стовпчиків вибрати і прочитати слова, що римуються; для III групи – побудувати зі словами своєї колонки самостійно рими.

Учням, що входять до I групи прочитати слова другої, а другій – слова третьої. Учням третьої групи

повільно прочитати прислів'я:

Де руки і охота, там скоро робота.

На етапі підготовки до читання нового тексту (В. Осеева "Сім'я у нас одна"):

I	II	III
Куди, завжди, нікуди, тільки, п'ятірки,	Підійшла, п'ятірки, сім'я, кицькою, відповідає.	Допомагав, залінився, прибирав, працював, відповідаємо.

1. Кожна група читає свої слова мовчки, знаходячи в них щось спільне.
2. Читання слів вголос учнями кожної групи (по 2-3 учні), визначення спільних ознак: 1 – всі слова закінчуються на -и; 2 – кожне слово, що має звук [й]; 3 – всі слова – дієслова.
3. Розвиток ідентичних зорових образів (тобто згадуваних). Завдання: закрийте очі, уявіть стовпчики слів, які читали, спробуйте відтворити їх.
4. Учні I групи читають слова II групи, учні другої переходять до читання слів третьої групи. Третя група до своїх слів добирає антоніми (допомагав – лінувався, байдкував – працював; залінився – працював; прибирав – смітив; відповідає – мовчимо).
5. Спільне завдання: знайти незрозумілі слова, пояснення їх значення.

Для швидкості сприйняття друкованих текстів наступних уроків Є. Пермяка "Для чого руки потрібні?", В. Сухомлинського "Комірчина для дідуся" можна ускладнити завдання. Мета – швидке сприйняття зорового образу слова. З тексту вчитель добирає 15 слів (по п'ять для кожної групи) і записує їх на окремих карточках певним кольором для кожної групи. Слова на карточках мають бути написані дуже охайно, так, щоб дитина з останньої парти змогла без напруження прочитати їх.

I	II	III
Петрик, дідусь, відповів, тримати, м'яч.	Гладити, Петрусь, відповідав, потрібні, ложка.	Кидати, калічити, великий, розповідати, правильно.
Юрко, лежить, прийшов, дитячий, лопатка.	Юрасик, кашляє, землянка, прибудувати, житимуть.	Маленька, мовчазні, комірчина, картоплиння, постаріють.

"Для чого руки потрібні".

"Комірчина для дідуся".

Вчитель говорить: "Зараз я покажу вам 15 слів, по 5 для кожної групи. Слова, написані червоним кольором, запам'ятовують діти I групи; синім – другої; зеленим – третьої. Слова будуть знаходитись перед вашими очима 3-4 секунди. Ви зараз прочитаете по 5 слів й постарайтесь їх запам'ятати, щоб потім їх впізнати. Я прошу вас сісти вільно, відкласти все, що заважає, і уважно дивитись на мене".

Підготовлені на картках слова потрібно показувати з 5-6 секундним інтервалом, щоб ті діти, які не прочитали слова, змогли їх дочитати, пригадуючи образ слова. Якщо більшість учнів якесь слово не зрозуміла, можна показати його другий раз (згодом діти зможуть навчитись читати швидко під час показу). "Тепер, коли ви прочитали, запам'ятали слова, я прочитаю вам текст, з якого ці слова взяті. Ваше завдання: знайоме слово записати в зошит з читання. Орієнтуйтеся тільки на свою пам'ять. Слухайте уважно". Текст потрібно читати тихим голосом для того, щоб діти прислухалися до слів. Якщо дитина пише слово не так, як вона його бачила на карточці, а з голосу вчителя, то це є серйозним сигналом для вчителя, тому що ця дитина не має звички спиратися на зорові образи слів і їй буде складно навчитися грамотного письма. Це завдання дозволяє не тільки навчити дітей читати, але й зробити їхнє письмо грамотним.

Коли текст прочитаний, діти підкреслюють записані слова кольоровим олівцем.

Перевірка відбувається так:

1. Діти підраховують кількість записаних слів.
2. Вчитель знову показує слова на картках, а діти перевіряють їх наявність. Якщо є слово, вони навпроти нього ставлять плюс; якщо немає, то його пишуть після риски.
3. Під час показу вчитель слідкує, скільки дітей згадали слово і фіксує результат. У кінці вчитель оголошує, які слова легше всього запам'ятали діти, а які – важче.

З кожним разом необхідно збільшувати кількість слів на карточках для кожної групи учнів, залежно від об'єму тексту. Поступово доводити їх до 10 – 15. При виконанні цього завдання поступово можна пропонувати учням вибирати групу слів, самостійно оцінити свої можливості.

Для виконання аналогічного завдання на тексті латинської народної казки "Добрі брати" пропонуємо такі слова для трьох груп учнів, читання яких різниться способом і темпом.

I	II	III
Порівну,	Злагода,	Молодий,

копá,
дружина,
поділити,
брат,
зустрітись.

обробляти,
скосити,
самота,
розділити,
перенести.

неодружений,
замислитись,
злидні,
урожай,
справедливо,
помічник.

Це завдання можна змінити. Учні другої і третьої групи самостійно працюють над текстом, визначаючи багатоскладові та незрозумілі слова. У цей час учні І групи виконують запропоноване завдання з уривку тексту. Потім вони читають його самостійно і підкреслюють слова, що запам'ятали. Такі завдання розвивають зорову пам'ять, виховують увагу, зосередженість, підвищують швидкість читання, розширюють словниковий запас учнів.

Процеси зорового сприйняття у досвідчених читачів завжди включають **момент здогадки**, передбачення напрямку подальшої думки автора. Читаючи, діти і дорослі стежать за розвитком думки автора і під цим кутом зору сприймають слова тексту, прогнозують наміри автора, зміст твору. У читача-початківця часто зустрічаються помилки внаслідок хибного прогнозування: прочитує знайомі слова замість нових, вперше побачених у тексті, а це уповільнює розуміння змісту прочитаного [4,127]. Внаслідок виконання запропонованих вправ процес зорового сприйняття слова покращується, швидкість читання збільшується, учень зосереджує увагу на змісті прочитаного.

Програмою початкової школи передбачається формування і вдосконалення навички читання. Але майже в кожному класі є декілька учнів, які некладаються у передбачені нормативи. Вміючи читати, вони виконують це завдання дуже повільно, з багатьма помилками і часто не розуміють прочитаного. При цьому дорослі мимоволі фіксують увагу дитини на її невдачах, що призводить до зростання тривожності, формування емоційно від'ємного ставлення до процесу читання і всього навчання в цілому, до зневіри в успіх і замкненості, яка викликається страхом припуститися помилки під час читання.

Сучасний напрямок особистісно-орієнтованого навчання дає можливість використати розроблений психологами комплекс вправ, спрямований на формування в дітей інтересу до процесу читання, на зняття емоційного навантаження і тривоги, на формування, автоматизацію і шліфування таких компонентів читання: звукобуквений аналіз; прогнозування, яке спирається на зоровий образ слова; прогнозування з опорою на зміст, розрізнення схожих за написанням слів і букв; стійкість уваги; зорова і слухова пам'ять на слова [7].

Наведемо приклади таких вправ.

Вправа 1. **Читання рядків навпаки, по словах.**

Написане прочитується таким чином, що останнє слово стає першим, передостаннє другим і т. д. Ця вправа звільняє дитину від звичного стереотипу читання зліва направо, розвиває тонкощі рухів очей і є підготовчою для наступних вправ.

Вправа 2. **Читання рядків навпаки, по буквах.**

Написане прочитується справа наліво так, що кожне слово, починаючи з останнього, озвучується по буквах у зворотному порядку. Ця вправа розвиває здатність побуквеного аналізу кожного слова (прогнозування при цьому повністю виключається), створює у мовленнєвій системі незвичні і несподівані сполучення звуків, умови для усунення помилки дзеркального читання (коли, наприклад, слово мак читається як кам).

Вправа 3. **Читання слів по черзі: звичайно і навпаки.**

Перше слово (назва цієї вправи) читається звичайно; читання; друге – справа-наліво: вілс; третє – звичайно: по; четверте – справа-наліво: ізреч і т. д. Ця вправа розвиває здатність у межах одного рядка багаторазово міняти дві принципово різні тактики читання: цілісну і фрагментарну. Дитина чітко усвідомлює їх специфіку і відмінності, крім того, після зіткнення з більш складним зворотнім читанням у дитини формується установка на те, що звичайне читання – це порівняно нескладне заняття, цілком посилення для неї справа.

Вправи на вдосконалення навички читання вголос мають стосуватись як техніки, так і розвитку вміння розуміти прочитане. Для цього необхідно здійснювати постійну роботу, спрямовану на збільшення словникового запасу учнів, а також на вдосконалення зорового сприймання під час читання. Якщо цю роботу будувати, враховуючи індивідуальні особливості розвитку учнів, застосовувати диференційований підхід у навчанні читати, то підвищується розвивальний ефект навчання, забезпечується поступовий розвиток техніки читання, зростає мовленнєвий досвід дитини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа) // Початкова школа. – 2002. – № 2. – С. 10.
2. Програма для середньої загальноосвітньої школи 1-2 класи. – К.: Початкова школа. – 2001. – 296с.
3. Програма середньої загальноосвітньої школи 1-4 класи. – К.: Бліц, 1997. – 206с.
4. Коваль А. П. Методика преподавания русского языка в школах с украинский языком обучения: Учебное пособие. – К.: Вища шк., 1989. – 311с.
5. Карабаева І. Психологічні особливості навчання читати шестирічних малюків //Початкова освіта. – 2002. – 10 березня.
6. Гобова Е. С. Понимать детей – дело интересное. – М.: Аграф, 1997. – 86с.
7. Заика Е. В. Упражнения для формирования навыка чтения у младших школьников //Вопросы психологии. –

1995. – № 6. – С.10.

8. Заика Е. В., Калмыкова И. А. Как воспитать талантливого ребенка //Практична психологія та соціальна робота. – 2002. – № 7, 8.
9. Скрипченко Н. Ф., Савченко О. Я. Читанка: Підручник для 2 кл. чотириріч. поч. шк. – 8-ме вид. – К.: Освіта, 2001. –352с.

Одержано редакцією 11.03.2003

УДК: 371.21 В.Є.Борова

ЛОГОКАЗКА ЯК ЗАСІБ КОРИГУВАННЯ ЗВУКОВОЇ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ І МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Коригування мовлення дітей є однією із актуальних проблем діяльності педагогів, теоретичних розвідок лінгводидактиків-науковців. Її актуальність зумовлюється переходом дітей України до шкільного навчання з шести років. Оскільки мовна компетенція дитини є підґрунтям для успішної навчальної діяльності, а мова – „операційним засобом засвоєння будь-яких знань” (Л.І.Федоренко), важливо, щоб вади мовлення вчасно виявлялися і виправлялися. Це розглядається як пропедагичний захід відставання дитини в навчальній діяльності.

Останніми роками у сімейних родинах України склалися такі умови, за яких діти починають відвідувати дошкільний заклад із старшого дошкільного віку, а близько 60 відсотків малюків приходять до першого класу, взагалі обминаючи першу ланку системи освіти. Гадаємо, саме тому простежується тенденція до збільшення кількості дітей із вадами звукової культури мовлення як у старших групах дошкільного закладу, так і у початкових класах загальноосвітньої школи. Негативна тенденція, що прогресує, безумовно, вимагає уваги і адекватного розв’язання.

Окрім питання коригування звукової культури мовлення дітей ми розглядали у попередніх статтях [1;2;3]. Вважаємо, доречним обґрунтування можливості використання логоказки як засобу окресленої педагогічної діяльності. З’ясуємо основні поняття, якими будемо оперувати.

А.М.Богущ стверджує, що поняття звукової культури мовлення досить складне і широке, „воно включає цілий ряд важливих компонентів. Серед них – чітка артикуляція звуків рідної мови, фонетична та орфоепічна правильність мови, мовне дихання, сила голосу, темп мовлення, фонематичний слух та засоби інтонаційної виразності (наголоси, логічні паузи, ритм, тембр, мелодика)” [5, 44].

Посилаючись на О.Паскаль [6], педагогічне коригування вимовних навичок ми розглядаємо як цілеспрямований вплив педагога на мовлення дітей для виправлення помилкової вимови з метою формування звукової культури мовлення. Коригування мовлення – це не відокремлено взяті вправи, що використовуються в удосконаленні мовної діяльності дитини, а система засобів, що здійснюються у процесі всієї навчально-виховної роботи. Термін **коригування** ми відмежовуємо від поняття **корекція**, що є поняттям логопедії.

Логоказка – спеціально створені з метою виховання у дітей звукової культури мовлення оповідання про вигадані та фантастичні пригоди героїв. Серед засобів коригування звукової культури мовлення найчастіше використовуються твори усної народної творчості, дидактичні ігри, ігри-вправи, чистомовки, вірші, оповідання, казки, режисерські ігри. Нами виявлена відсутність у педарсеналі вчителів початкових класів, педагогів дошкільних закладів, логопедів спеціальних казок, що могли б використовуватися як один із засобів коригування кожного із чинників звукової культури мовлення, її вдосконалення в цілому. Отже, необхідно з’ясувати, яким чином у науково-педагогічній літературі обґрунтовується методика використання логоказок у коригуванні звукової культури мовлення.

Аналізуючи вітчизняну педагогічну літературу, ми виявили недостатньо методичних досліджень з окресленої проблеми, розробок з коригування мовлення дітей. Однак слід відмітити роботу російських логопедів Г.А.Бистрової, Е.О.Сизивої, Г.А.Шуйської „Логосказки” [4] та серію статей „Логопедические сказки – помощницы” Т.Сергеевої у журналі “Дошкольное воспитание” [7], які обґрунтовують окремі аспекти використання казки як засобу корекції дефектів мовлення дітей. У посібнику “Логосказки” пропонуються казки для роботи за такими розділами програми розвитку і корекції мовлення, як лексика, граматики, фонетика. Суттєвим недоліком названої книги є, на нашу думку, відсутність методики використання казок. Із передмови дізнаємося, що їх можна використовувати батькам, вихователям, логопедам у роботі з дітьми. Але не всі батьки, педагоги знають, як доцільно використовувати запропонований матеріал.

У роботі є й інші методичні недоліки. Викликає сумнів вміщення у розділі „Фонетика” казки „Растяпа”, оскільки автори основною метою її використання вважають формування діалогічного мовлення. Із п’яти казок даного розділу зміст трьох – „Буквы Ё, Ъ”, „Про букву Я”, „Одна буква” – дає підстави стверджувати: вміщені казки спрямовані на формування поняття „літера”, а не „звук”. Саме звукова система мови є предметом вивчення фонетики. Отже, можемо зробити висновок про невідповідність між назвою розділу і метою казок, малоефективність їх використання для удосконалення звуковимови у дітей. Матеріал посібника може використовуватися з метою розвитку мовлення російськомовних дітей, але зміст казок, що запропоновані

ЗМІСТ

Передмова.....	4
1. Постоловський Р.М.	5
ЧАСТИНА І. ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.	7
2. Павелків Р.В. Молодший школяр у моральному вимірі міжособистісних відносин.....	7
3. Кіндрат В.К. Формування національної свідомості молодших школярів.....	12
4. Кочкарьова Л.Б. Громадянське виховання молодших школярів.....	17
5. Зубілевич М.І. Формування активної життєвої позиції сучасного підлітка (на прикладі скаутів).....	20
6. Хорошковська О.Н. До проблеми розвитку українського комунікативного мовлення першокласників.....	22
7. Коваль Г.П. Фонетичні знання, уміння та навички у мовно-мовленнєвому курсі початкового навчання української мови.....	24
8. Лещенко Г.П. Мовленнєва компетенція як основний компонент комунікативної україномовної компетенції школярів.....	29
9. Михасюк Т.В. Мовленнєвий розвиток молодших школярів засобами народознавства (на матеріалі народного календаря).....	33
10. Пономарьова К.І. Система лексичних вправ як засіб формування комунікативних умінь молодших школярів.....	36
11. Петрук О.М. Про застосування функціонально-комунікативного підходу під час вивчення граматичного матеріалу.....	39
12. Артемова О.І. Модель розвитку креативного мовлення молодших школярів: теоретичні та практичні аспекти.....	41
13. Шевчук Т.Б. Реалізація лінгвістичного компонента у змісті навчання української мови в початкових класах.....	45
14. Лук'яник Л.В. Етимологічний аналіз як засіб розвитку мовлення.....	48
15. Коченгіна М.В. Пропедевтика складного речення у початкових класах як складова повноцінного мовленнєвого розвитку молодших школярів.....	51
16. Захарчук З.О. Особливості навчання молодших школярів виразно читати.....	54
17. Суржук Т.Б. Диференційоване навчання на уроках читання.....	58
18. Борова В.Є. Логоказка як засіб коригування звукової культури мовлення старших дошкільників і молодших школярів.....	62
19. Маліновська Н.В. Особливості мовної підготовки дітей до школи.....	64
20. Якимчук Р.І. Корекція мовлення першокласників.....	66
21. Прищепа О.Ю. Формування графічних навичок письма у першокласників.....	68
22. Сілков В.В. Теоретико-методичні основи особистісно-зорієнтованого формування поняття числа у молодших школярів.....	70
23. Приймак О.П. Методика вивчення табличного додавання і віднімання з переходом через десяток.....	74
24. Сілкова Е.О. Передумови особистісно-зорієнтованого формування поняття числа у молодших школярів.....	79
25. Гібалова Н.В. Система вправ як засіб диференціації навчання математики в початкових класах.....	82
26. Шутяк В.Г., Шутяк Ж.В. Міжпредметні зв'язки у навчанні молодших школярів (на матеріалі уроків трудового навчання й математики).....	84
27. Шпакова В.С. Врахування вікових особливостей 6-річних першокласників в організації навчальної діяльності.....	88
28. Поніманська Т.І. Формування гуманістичних цінностей у дітей 7-го року життя.....	90
29. Петренко О.Б. Врахування гендерних особливостей молодших школярів у навчально-виховному процесі.....	92
30. Будз М.М. Дитяча музика В.Косенка в естетичному вихованні молодших школярів.....	98
31. Якимчук С.Н. Педагогічні принципи ефективного впливу музики на процес виховання.....	100
32. Рябоконт В.І. Писанкарство на уроках образотворчого мистецтва.....	102
33. Табаровець Л.М. Лінгвістичні засади навчання іноземних мов (початкова школа).....	107
34. Іванова Л.І. Літературна освіта молодших школярів у системі розвивального навчання.....	110
35. Грипич С.Н. Психолого-педагогічні умови морального виховання молодших школярів засобами дитячої літератури.....	112
ЧАСТИНА ІІ. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ДО РОБОТИ В УМОВАХ 4-РІЧНОЇ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	117
36. Вашуленко М.С. Перспективи модернізації початкової мовної освіти.....	117
37. Гетманчук Н.О. Комунікативна спрямованість вивчення прийменників у курсі української мови вищої школи.....	122

38. Лесняк Н.В. Мовленнєва практика на заняттях образотворчого мистецтва.....	126
39. Богущ А.М. Підготовка студентів до здійснення наступності і спадкоємності дошкільної і початкової ланок у системі неперервної освіти	129
40. Воробйов А.М. Психологічні особливості пізнавальних процесів молодшого школяра	131
41. Безкоровайна О.В. Педагогічні аспекти гуманізації особистості вчителя в умовах демократизації шкільного життя.....	134
42. Литвиненко С.А. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності	136
43. Янцур М.С. Профорієнтаційна робота вчителями початкової школи.....	138
44. Михальська В.Р. До проблеми функцій вчителя початкових класів (управлінський аспект).....	142
45. Манжелій Н.М. До проблеми забезпечення наступності між дошкіллям і початковою ланкою освіти	145
46. Дичківська І.М. Інноваційна компетентність педагога як показник готовності до впровадження сучасних технологій дошкільної та початкової освіти	147
47. Ярмак Т.М. Інструментальна підготовка майбутнього вчителя музики початкової школи	150
48. Мельник Ю.С. Організація індивідуального навчання в телекомунікаційному освітньому середовищі	152
49. Байбара Т.М. Місце фахової методики у процесі формування педагогічного мислення майбутніх учителів початкових класів	155
50. Можайкіна О.С. Формування особистості неповнолітнього в контексті запобігання протиправної поведінки.....	158
51. Вербець В.В. Соціально-педагогічний моніторинг у навчально-виховному процесі	162
52. Лопухівська А.В. Особливості організації виховної роботи в сільських загальноосвітніх навчальних закладах	164
53. Присяжнюк Н.І. Навчальна домашня робота учнів початкових класів.....	167
54. Трофімчук В.М. Принцип комунікативно-особистісної організації навчальної діяльності у навчанні англійської мови на немовних факультетах.....	170
55. Дуброва А.С. Принцип новизни у комунікативному підході до оволодіння діалогічним мовленням на заняттях англійської мови	171
56. Мороз Л.В. Кушнір Н.В. Особливості перекладу на заняттях з іноземної мови немовних спеціальностей.....	174
Відомості про авторів	176

Наукове видання

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в
закладах освіти

Збірник наукових праць

НАУКОВІ ЗАПИСКИ РІВНЕНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Випуск 26

Заснований в 1996 р.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.

Редактор збірника наукових праць Коваль Г.П.

Технічний редактор Курченко Н.Б.

Комп'ютерна верстка Хомяк О.Л.

Здано до набору 24.03.2002 р. Підписано до друку 25.04.2003 р.

Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.

Ум. друк. арк. 26,83. Обл. вид. арк. 27,23. Замовлення № 18/1. Тираж 100.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31

Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і
трудової підготовки (к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі

Рівненського державного гуманітарного університету

33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 **Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 26. — Рівне: РДГУ, 2003. — 170 с.**

ISBN 966 — 7281 — 07 — 7.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії педагогіки, психології, дидактики, історії педагогіки, методики навчання, виховання, розвитку, трудової та графічної підготовки і профорієнтації дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ББК 74.20